

Г.В. Чечельницька

ПСИХОІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД ПРОБЛЕМИ ПЕРІОДИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ ТА ДІАГНОСТИКА СЬОГОДЕННЯ

У статті автор, розглядаючи психогенну теорію історії, проводить ревізію періодизаційних систем історії України, намагаючись встановити їхнє співвідношення з психоісторичною періодизацією. Водночас розглядаються деякі проблемні аспекти психоісторичного дискурсу часів Київської Русі та українського сьогодення з виділенням такої психоісторичної категорії, як тілесність.

***Ключові слова:** періодизація історії України, психоісторія, інститут президентства, еволюція фантазій, психогенні стилі.*

В статье автор, рассматривая психогенную теорию истории, проводит реви́зию периодизационных систем истории Украины, пытае́сь устано́вить их соотноше́ние с психоисторической периодизацией. Одновременно с этим рассматриваются некоторые проблемные аспекты психоисторического дискурса времен Киевской Руси и украинской современности с использованием такой психоисторической категории, как телесность.

***Ключевые слова:** периодизация истории Украины, психоистория, институт президентства, эволюция фантазий, психогенные стили.*

The author considers the psychogenic theory of history, audits the systems of periodization of Ukrainian history, attempting to establish their relationship with psychohistorical periodization. At the same time some problematic aspects of psychohistorical discourse of Kyivan Rus' period and today's Ukraine using such psychohistorical categories as physicality are discussed.

***Key words:** periodization of the history of Ukraine, psychohistory, the presidency, the evolution of fantasy, styles of psychogenic.*

Постановка проблеми. Історична наука в Україні накопичила велику кількість періодизацій історії України. По-перше, це **формаційний підхід до періодизації**, в основу якого покладено соціально-економічний розвиток суспільства: *первіснообщинна формація, рабовласницька, феодальна, капіталістична, комуністична.*

По-друге, періодизація історії України за **рівнем розвитку суспільства**: *доіндустріальне, індустріальне, постіндустріальне.*

Культурологічна періодизація складена за принципом домінування культурних парадигм: 1. *Дохристиянська, або міфологічна цивілізація.* 2. *Християнська цивілізація.* 3. *Марксистська цивілізація.* 4. *Постхристиянська цивілізація.*

Хронологічна періодизація є найбільш простою, але й найбільш, на наш погляд, недосконалою, бо вона нічого не пояснює на рівні усвідомлення причини зміни періодів.

Світ-системний підхід, цивілізаційний, навпаки, є занадто складними, бо ілюструє рівень усвідомлення усвідомленого в історичному процесі [3].

Отже, у сучасній українській історіографії проблема періодизації українського етногенезу є дискусійною, адже й досі ще не вироблено єдиних критеріїв її поділу. Періодизація українського поступу ґрунтується на етапах формування української державності. З урахуванням цього пропонується така періодизація:

1. Стародавня історія - до VI ст.
2. Середньовіччя - Київська Русь, Галицько-Волинська держава, Русько-Литовське князівство - VII-XV ст.
3. Ранньоновітня історія - Українська козацька держава XVI-XVIII ст.
4. Українські землі у складі Російської та Австрійської імперій - XIX ст.
5. Українська революція - 1917-1921 рр.
6. Радянська Україна - 1921-1991.
7. Україна незалежна - 1991-сьогодення [4].

Головне для нас питання: *яка ж із запропонованих періодизацій є найбільш досконалою з точки зору психоісторії, що формулює психогенну теорію історії?* Безумовно, підґрунтям є хронологічний принцип, але далі історичний процес розглядається через еволюцію фантазій, репрезентованих на Заході. Одразу зауважимо, що, на наш погляд, психоісторична періодизація не скасовує жодну з інших періодизацій, хоча в українському контексті набуває особливих рис. Наприклад, в Україні у межах амбівалентного стилю ми не можемо виділити протестантизм як діючу доктрину очищення церкви. XIV-XVII ст. в Україні проходили під гаслами збереження православ'я як протидії наступу католицизму. В цей же період на тлі збройних антипольських повстань дещо «змазано» розповсюджується вплив Відродження як соціокультурного феномена тощо [2, с. 189-190]. Психоісторична періодизація, за Л. Демозом, на підґрунті психогенних стилів, які базуються на суспільному ставленні до дитинства, виглядає так: з найдавніших часів до IV ст. – стиль дітовбивства; IV – XIV ст. – стиль відмови; XIV-XVII ст. – амбівалентний; XVIII – нав'язуючий; XIX-XX ст. - соціалізуючий.

Мета дослідження. Накладаючи психоісторичну періодизацію на загальнохронологічну і спираючись на загальнометодологічні аспекти психоісторії, сформульовані Л. Демозом, визначити деякі аспекти психоісторичного дискурсу історії часів Київської Русі та українського сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Психоісторичне дослідження часів Київської Русі є складним, по-перше, унаслідок часової віддаленості, а по-друге, через те, що віддаленість перенасичується міфами. Тому для

нас є важливим виокремити ту частину, яка може підлягати аналізу. Виділимо декілька аспектів такої частини, які є традиційними в характеристиці означеної доби:

1. Активні державотворчі процеси.
2. Формування особливого статусу княжої влади, формування нової законодавчої бази.
3. Хрещення Русі та процес подальшої інтеграції християнської релігії в повсякденне життя.

У психоісторичному дискурсі ці течії суспільно-політичного життя є органічно з'єднаними, оскільки пов'язані з такою категорією, як тілесність (точніше, пошуками її реалізації через фантазії), яка є іманентною людині як біологічній істоті на шляху соціалізації. Л. Демоз, з точки зору загальнометодичних настанов психоісторії, робить небагатозначний висновок: «Те, що звичайно називають «соціальними інститутами» – це історичні групи-представники: церква – це групова фантазія залежності, армія – групова фантазія народження, уряд – групова фантазія плекання, капіталізм – групова фантазія контролю, революція – групова фантазія антизалежності, класова система – групова фантазія поваги, школа – групова фантазія приниження» [2, с. 182].

З точки зору еволюції фантазій, репрезентованих на Заході, доба Київської Русі підпадає під так звану добу «відмови» [2, с. 189], яка має такі характеристики:

Рівень фантазії	Особистісний рівень	Історичний рівень
Бажаного	Мати/батько не відмовилися від мене	Феодалні зв'язки, Великий Ланцюг Буття, культ Діви Марії, розквіт церкви, містичне злиття з Христом
Захисту	Я відмовився від батька/матері	Монастирі, хрестові походи, паломництво, зневіра
Лиха	Мати відмовилася від мене	Екскommунікація, безвладдя, чаклунство, чортівня

Згідно з психогенною теорією історії, психогенні стилі визначають рівень розвитку особистості в історичному контексті. Якого ж типу особистість є типовою для доби «відмови», що є об'єктом нашого дослідження?

Стиль відмови	Аутична особистість	Невключена в процеси; нарцисистська; експлуататорська, паразитична; недовірлива; оральна агресія; мегаломанія або слабкість «я»; психопатична; нетерпляча; відсутність мук совісті; ідеалізація матері; відсутність відчуття часу
---------------	---------------------	---

Що стосується останньої характеристики, тобто відсутності почуття часу, - на неї звертають увагу навіть публіцисти зразка Олеся Бузини, які стверджують, що людина того часу сприймала час циклічно через зміну сезонів, і лише держава реалізувала концепцію лінійного часу через необхідність упровадження планування [1, с. 42].

В якості **проміжного висновку** зазначимо, що подібна візія дозволяє нам зрозуміти внутрішню мотивацію діяльності людини того періоду – як приналежної до верхівки суспільства, так і особисто залежної. Наприклад, князівська мегаломанія, яка провокувала до таких дій, як публічне згвалтування, або слабкість особистого аутичного «я» феодально залежної особи.

Необхідність психоісторичного дискурсу сучасності повертає нас до буремного сьогоднішнього. Сучасна парадигма історичної науки не дозволяє нам обмежитися вузько дисциплінарною візією на проблеми, які стосуються стану та перспектив розвитку української держави, а особливо такого її репрезентанту, як інститут президентства. У психоісторичному дискурсі американської історії Л. Демоз приділяв велику увагу персоні президента, зокрема Дж. Картерові в контексті болючого протистояння СРСР та США. Він сформулював **один із принципів**, якій є значущою настановою для сучасного дослідника інституту президентства: «Сучасна психоісторія... здатна приблизно визначити загальний настрій нації і показати, як емоційні потреби нації, які змінюються, взаємодіють з особою лідера та призводять до національної кризи» [2, с. 195].

За якою схемою в даному дослідженні діяв Інститут психоісторії? Базовим дослідженням, безумовно, є історія дитинства (дослідники особистості Дж. Картера розглядали навіть форму його зубів) та аналіз американських групових фантазій. Групові фантазії достатньо легко з'ясовуються на підставі опитувань з метою виявлення суспільної думки за допомогою нескладних питань: чи є сильним лідер? Чи відчувають люди себе в небезпеці? Чи загрожує країні хаос? Які передчуття мають люди щодо майбутнього?

Оскільки нація є живим організмом, який у своєму розвитку переживає різні етапи народження, споріднені біологічному процесу пологів, Л. Демоз виділяє 4 стадії розвитку групової фантазії [2, с. 200]: від стабільного стану до посилення напруги та перевороту. Дослідник нагадує, що уявлення про президента, перш за все, як фантазійного лідера, абсолютно не перетинається з традиційною моделлю політичної науки, «яка розглядає лідера як власника такої субстанції як «влада», якою він користується для реалізації дій» [2, с. 209].

Другим значущим для нас принципом є: «Найсправді робота більшості політиків відповідає абсолютно протилежній схемі: спочатку нація розвиває абсолютно ірраціональну групову фантазію, потім через засоби масової інформації та урядових чиновників більш

низького рівня нагнічує цю фантазію на рівні президента та його радників, від яких очікується, що вони знайдуть спосіб втілити фантазію, чим позбавлять націю від фантазійної напруги» [2, с. 209].

Не є таємницею те, що після розпаду СРСР в українському суспільстві панують різновекторні тенденції: мрія про західний парадиз, яка зараз набула вигляду євроінтеграції, тобто мрія про нове народження, та мрія про повернення в «материнське черево», – Радянський Союз, втіленням якого зараз є Російська Федерація з її пропагуванням Євразійського Союзу. Сценарієм протидії цих тенденцій був Майдан 2004-2005 рр. та події сьогодення – знову на Майдані – з активізацією антипрезидентського сценарію листопада-грудня 2013 року. З психоісторичної точки зору, як поразка, так і перемога президентських та антипрезидентських змагань є безперспективною, поки у нації існують визначені протилежні фантазійні уявлення. Підґрунтям, тобто плацентою та пуповиною для харчування суспільства, залишаються економічні негаразди, поглиблені світовою фінансовою кризою.

З точки зору історії дитинства, коли сучасні діти вже з народження інтегровані в світ споживання, з орієнтацією інформаційних структур та масової культури на англomовність, Україна запрограмована на роль сателіту глобалізаційних структур, в якому б вигляді вони б себе не маніфестували.

Тому в якості **останнього висновку**, з нашої точки зору, ідея подолання кризи полягає в новому народженні через будь-яку більш прогресивну ідею національного спасіння, якою вагітніє Україна.

Використана література

1. Бузина, О. Тайная история Украины-Руси / О. Бузина – К. : Арий, 2012. – 383 с.
2. Демоз, Л. Психоистория / Л. Демоз – Ростов-на-Дону : Феникс, 2000. - 510 с.
3. Ресурс доступу : <http://istoryk.in.ua/periodizatsiya-istoriyi-ukrayini/>.
4. Ресурс доступу : <http://www.history.vn.ua/article/258.html>.

Стаття надійшла до редакції 22.10.2014 р.